

Pristup socijalnim pravima u Hrvatskoj: mirovinsko osiguranje

NEVENKA BAGARIĆ*

LJILJANA MARUŠIĆ

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
Zagreb, Hrvatska

Stručni članak

UDK: 369.5(497.5)

Primljeno: prosinac 2003.

Cilj mirovinske reforme kojom je uveden trodijelni javno-privatni mirovinski sustav, jest uspostavljanje dugoročno održivog sustava u kojem će se težište odgovornosti za socijalnu sigurnost u starosti pomaknuti od države na pojedinca. Za sada se prava ostvaruju samo u prvom stupu – mirovinskom osiguranju na temelju međugeneracijske solidarnosti, u kojem su zakonom propisani uvjeti, opseg i postupak ostvarivanja prava, a provodi ga Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. U rješavanju o pravima iz mirovinskog osiguranja postupa se prema načelima upravnog postupka – zakonitosti, zaštite prava građana i zaštite javnog interesa, materijalne istine, saslušanja stranke itd. Primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju, u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja primjenjuju se i odredbe međudržavnih ugovora.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje provodi dvostupanjski postupak rješavanja o pravima, a sudska je zaštita regulirana Zakonom o upravnim sporovima. Osim korištenja pravnih lijekova (žalbe, tužbe, prigovori), osiguranici i korisnici mirovina mogu podnositi predstavke i pritužbe kojima mogu upozoriti na propuste, greške, nekorektnosti, kršenje ustavnih prava i sl. u radu Zavoda. Organizacija Zavoda omogućava dostupnost ostvarivanja prava, a posebna pozornost poklanja se informiranju osiguranika, kako u Zavodu tako i u institucijama koje provode drugi i treći dio mirovinskog osiguranja. Iako postoji nezadovoljstvo razinom prava iz mirovinskog osiguranja, Hrvatska udovoljava standardima Vijeća Europe i MOR-a o minimalnim davanjima za rizike starosti, invalidnosti i smrti.

Ključne riječi: mirovinsko osiguranje, trodijelni javno-privatni mirovinski sustav, reforma, zaštita prava, Hrvatska.

UVOD

Povijest mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj duga je više od 80 godina. Prvi počeci sežu u davnu 1870. godinu, kada je uvedeno mirovinsko osiguranje državnih činovnika i podvornika te članova njihovih obitelji. Od tada se osiguranje postupno širilo i u pogledu kruga osoba, osiguranih

rizika i raznovrsnosti davanja, pa je 1922. uvedeno obvezno osiguranje osoba u radnom odnosu, te uvedena i mogućnost dobrovoljnog osiguranja.

Za razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj značajni su bili ustavni amandmani iz 1968. i 1971. godine kojima su uređena osnovna prava iz mirovinskog osiguranja

---

* Nevenka Bagarić, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Mihanovićeve 3, 10 000 Zagreb, nevenka.bagaric@mirovinsko.hr

na razini savezne države, a dala su ovlaštenje republikama da autonomno uređuju šira prava i povoljnije uvjete za njihovo ostvarivanje u skladu s vlastitim mogućnostima. U skladu s tim promjenama donesen je savezni Zakon o osnovnim pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja¹ te republički Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju donesen 1972.² To je bio prvi Zakon kojim je Hrvatska izvorno i cjelovito uredila mirovinsko osiguranje zaposlenika i osoba koje obavljaju samostalnu djelatnost. Razdoblje važenja toga Zakona (do 1982.) karakterizira širenje i povoljnije određivanje prava, povećanje stopa doprinosa, razdvajanje zdravstvenog od mirovinskog osiguranja, znatan realni rast mirovina, rješavanje stambenih potreba umirovljenika, uvođenje obveznoga mirovinskog osiguranja individualnih poljoprivrednika i dr. Kao posljedica toga nastali su znatni gubici u poslovanju mirovinskog osiguranja, ali i potreba za dogradnjom sustava.

U tom razdoblju događale su se različite promjene u društveno-ekonomskim odnosima (razvoj samoupravljanja, deetatizacija, decentralizacija državnog i političkog sustava), što je uvjetovalo potrebu usklađivanja mirovinskog osiguranja tim promjenama. Te promjene uređene su saveznim Zakonom o osnovnim pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja i republičkim Zakonom o mirovinskom i invalidskom osiguranju te Zakonom o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika donesenim 1982. Najznačajnija promjena u Zakonu temeljila se na teoriji o minulom radu prema kojoj *«prava kojima se radnik koristi iz mirovinskog osiguranja u ostvarivanju svoje socijalne sigurnosti nisu prava koja netko radniku daje, osigurava, već*

su to prava koja je on stekao dok je bio u aktivnom radnom odnosu i koristi ih nakon prestanka rada». Na temelju te teorije određivana su i davanja iz mirovinskog osiguranja, koja su uglavnom slijedila kretanje plaća odnosno tadašnjih osobnih dohodaka. U mirovinskom osiguranju ostvarivala su se brojna socijalno-zaštitna prava. Takav pristup mirovinskom osiguranju rezultirao je visokom razinom prava i velikim brojem korisnika prava, a otvorio je i mogućnost zloupotreba. Unatoč tome spomenuti su propisi ostali na snazi sve do kraja 1998., s posljedicama o kojima će biti riječi u daljnjem tekstu.

RAZVOJ MIROVINSKOG SUSTAVA OD 1990. DO DANAS

Dokumenti koji su utjecali na razvoj sustava mirovinskog osiguranja

Usvajanjem **Amandmana na Ustav SR Hrvatske** početkom 1990. formalno-pravno je ukinuto socijalističko društveno uređenje i samoupravljanje³, što je uvjetovalo potrebu izmjena propisa o mirovinskom osiguranju, te su umjesto dotadašnjih samoupravnih interesnih zajednica osnovani fondovi mirovinskog i invalidskog osiguranja kao pravni slijednici koji preuzimaju prava i obveze prema osiguranicima i korisnicima mirovina.

«Božićnim ustavom», donesenim krajem 1990., mirovinsko je osiguranje definirano kao *«pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalno osiguranje i socijalnu sigurnost»*, a *«uređuje se zakonom i kolektivnim ugovorom»*.⁴ Unatoč bitno drugačijem ustavnom uređenju društvenih odnosa i određenju mirovinskog osiguranja, mirovinski će fon-

¹ Službeni list SFRJ, br. 23/1982.

² NN, br. 26/1983., 5/1986., 42/1987., 34/1989., 57/1989., 40/1990., 9/1991., 26/1993., 96/1993., 44/1994. i 59/1996.

³ NN, br. 7/1990. i 31/1990.

⁴ NN, br. 56/1990.

dovi još nekoliko godina provoditi naslijeđeno «socijalističko» osiguranje.

Deklaracijom o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske koja je stupila na snagu 8. listopada 1991.⁵, Hrvatska je jamčila «...u skladu s pravilima međunarodnog prava, drugim državama i međunarodnim organizacijama da će u cijelosti i savjesno izvršavati sva prava i obveze kao pravni sljednik dosadašnje SFRJ u dijelu koji se odnosi na Republiku Hrvatsku». To je u mirovinskom osiguranju značilo preuzimanje dotadašnjega saveznog zakonodavstva u zakonodavstvo RH, preuzimanje ugovora o socijalnom osiguranju što ga je bivša država zaključila s drugim državama, te preuzimanje dijela obveza (isplate mirovina) za umirovljenike bivše JNA i sudionike NOB-a. U zakonodavstvo RH preuzeto je nekoliko saveznih zakona koji reguliraju mirovinsko osiguranje, što u financijskom smislu znači da su prava i obveze bivše federacije postala prava i obveze RH.

Spomenutom Deklaracijom RH se obvezala da «međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ primjenjivat će se u Republici Hrvatskoj, ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, na temelju odredaba međunarodnog prava o sukcesiji država u pogledu ugovora». Time su preuzete obveze sa 16 država, i to pretežno država EU.

Preuzete su konvencije Međunarodne organizacije rada (MOR-a) koje se odnose na mirovinsko osiguranje, i to:

- Konvencija br. 102 o minimalnoj visini socijalnog osiguranja iz 1952.;
- Konvencija br. 121 o davanjima za slučaj nesreće na poslu i profesionalnih bolesti, iz 1964.;

- Konvencija br. 19 o jednakom postupanju prema strancima i domaćim radnicima u pogledu obeštećenja nesretnih slučajeva pri radu, iz 1925.;
- Konvencija br. 48 o uspostavljanju međunarodnog uređenja očuvanja prava za slučajeve iznemoglosti, starosti i smrti, iz 1935.

Novi propisi iz mirovinskog osiguranja

Nakon osamostaljenja RH je počela izvorno uređivati mirovinsko osiguranje, proširenjem osiguranja na nove skupine osiguranika i povoljnijim načinom određivanja prava za pojedine skupine osiguranika.

Tako su u okviru uređivanja ukupnog položaja bivših političkih zatvorenika uređena i njihova prava iz mirovinskog osiguranja na povoljniji način u odnosu na opće propise. Osnovni parametar za određivanje njihove mirovine je ostvarena plaća ili prosječna plaća u RH uvećana za određeni postotak. U ostalom dijelu ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja propisana je primjena općih propisa.

Zakonom o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji uređena su i njihova prava iz mirovinskog osiguranja⁶ na povoljniji način u odnosu na opće propise, a i u ovom se slučaju mirovina određuje na osnovici prosječne plaće.

Preuzimanjem obveza bivše države, 1991. godine donesena je **Uredba o isplati mirovina korisnicima koji su mirovinu ostvarili u republikama bivše SFRJ**,⁷ prema kojoj su isplaćivane mirovine koje nisu ostvarene u RH, a temeljem te Uredbe

⁵ NN, br. 31/1991.

⁶ NN, br. 94/2001. i 122/2002.

⁷ NN, br. 46/1992. i 56/1992.

isplaćivane su i mirovine protjeranih i izbjeglih osoba iz BiH, Crne Gore i Srbije, koja je 1993. zamijenjena Zakonom u istovjetnom sadržaju⁸. Isplata mirovina prema tim propisima trajala je do uspostave platnog prometa i zaključivanja ugovora o socijalnom osiguranju sa spomenutim republikama.

Nakon reintegracije područja pod zaštitom UN-a, donesen je **Zakon o konvalidaciji⁹ i Uredba¹⁰** za provođenje toga Zakona, kojima su preuzete isplate mirovina korisnika koji su živjeli na tom području a zbog prekida platnog prometa nije im bilo moguće isplaćivati mirovinu, konvalidirana su rješenja parafonda o priznatim pravima na mirovinu te omogućeno utvrđivanje staža ostvarenoga na tim područjima. Ovim propisima nisu mijenjani važeći propisi o mirovinskom osiguranju već je samo omogućena integracija i uspostava pravnog poretka RH i na područjima koja su bila pod zaštitom UN-a.

Međunarodni ugovori o socijalnom osiguranju. Prigodom osamostaljenja Hrvatska je preuzela ugovore o socijalnom osiguranju koji su bili na snazi 8. listopada 1991., čime je osigurala kontinuitet u ovom području mirovinskog osiguranja. Međutim, postojala je i potreba samostalnog uređivanja odnosa u socijalnom osiguranju s pojedinim državama a i s državama nastalima raspadom SFRJ. Prvi ugovor koji je Hrvatska samostalno zaključila bio je sa Slovenijom (zaključen 1992. godine), a uređivao je samo vojne mirovine. Poslije toga zaključeni su ugovori s Austrijom, Nizozemskom, Makedonijom, Njemačkom, Slovenijom, Švicarskom, Slovačkom, Italijom i Jugoslavijom kojima su uređena pitanja mirovinskog i zdravstvenog osigu-

ranja za sve osiguranike i korisnike. Zaključeni su i potrebni administrativni sporazumi, aranžmani, protokoli i drugi potrebni provedbeni akti, što ukazuje na značajne napore da se pravni poredak zemlje uredi samostalno i prema vlastitim potrebama.

Zakonom o pretvorbi društvenih poduzeća¹¹ iz 1993., bivšim je mirovinskim fondovima omogućeno stjecanje vlasništva u poduzećima do jedne trećine njihove imovine. Temeljem toga Zakona fondovi su do kraja 1998. godine stekli udjele u 1.365 društava, nominalne vrijednosti 4,207.986.148 DM. Svrha stjecanja dionica bila je da se upravljanjem tim dionicama stekne dodatna vrijednost (kapital) koja bi omogućila viši standard umirovljenika. No to se nije dogodilo, a u međuvremenu je znatno smanjena i vrijednost portfelja, pa je upravljanje dionicama preneseno u nadležnost Fonda za privatizaciju.

Jedan od značajnijih dokumenata koji će utjecati na mirovinsko osiguranje i razinu prava jest **Stabilizacijski program** donesen 1993. godine, kojim je Vlada posebnim uredbama sa zakonskom snagom ograničila masu sredstava za isplatu mirovina od studenoga 1993. do siječnja 1995. Posljedica je bila usklađivanje mirovina u nižem postotku od rasta plaća, primjena nižih valorizacijskih koeficijenata za preračun plaća, zaostajanje minimalne i najviše mirovine u odnosu na zakonom propisane razine. Posljedice te uredbe trebao je ispraviti **Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja¹²**, donesen 1997. godine, prema kojem su se mirovine za

⁸ NN, br. 96/1993.

⁹ NN, br. 104/1997.

¹⁰ NN, br. 51/1998.

¹¹ NN, br. 16/1993., 18/1993. i 2/1994.

¹² NN, br. 20/1997.

razdoblje od 1. veljače 1995. do 31. prosinca 1996. uskladile prema kretanju nominalnih plaća svih zaposlenih i isplaćeni zaostaci, a od 1. siječnja 1997. prema kretanju troškova života. Međutim, Ustavni sud nije prihvatio spomenutim Zakonom ustanovljeni način usklađivanja mirovina, pa je Odlukom od 12. svibnja 1998. ukinuo odredbe koje se odnose na usklađivanje mirovina, ocijenivši da su mirovine usklađivane niže od rasta plaća, da je došlo do nerazmjera u iznosima mirovina ostvarenima do 31. prosinca 1994. i mirovina ostvarenih nakon toga dana, te da Zakonom nisu otklonjene posljedice ograničenja mase sredstava za isplatu mirovina na usklađivanje mirovina u tom razdoblju. Zbog svega toga, prema ocjeni Ustavnog suda, socijalni se status umirovljenika izmijenio do takvih razmjera da je doveo do socijalne nejednakosti među građanima. Ova će Odluka dugoročno utjecati na kretanja u mirovinskom osiguranju, kao i na pravni okvir sustava i primjenjivanoga do kraja 1998. godine.

MIROVINSKI SUSTAV PRIJE REFORME

Mirovinski sustav uspostavljen 1982. (kao i sustav prije toga) sustav je generacijske solidarnosti, utemeljen na tekućem financiranju i unaprijed određenim davanjima. Takvi sustavi uspješno funkcioniraju u uvjetima povoljnog omjera broja osiguranika i umirovljenika, što je u pravilu slučaj samo na početku uspostave sustava. Istovremeno su se uspostavljala i izdašna prava koja je određeno vrijeme bilo moguće financirati relativno nižim stopama doprinosa, zahvaljujući upravo tom omjeru. Dugoročno se takva razina prava ne može održati, a posebno ne u okolnostima i odnosima koji su vladali od uspostave samostalnosti države.

Rat, tranzicija od socijalističkoga ka tržišnom gospodarstvu, nepovoljna demografska kretanja, blagi uvjeti za ostvarivanje prava (niske dobne granice, široka definicija invalidnosti, razne pogodnosti za pojedine skupine), duži su niz godina doveli do nepovoljnih kretanja u mirovinskom osiguranju. Na financijskom planu to se očitovalo u većem rastu izdataka od rasta prihoda, nepovoljnim omjerom osiguranika i umirovljenika, niskom razinom mirovina, rastom udjela mirovinskih izdataka u BDP, kašnjenjem isplate mirovina i dr. O dubini nastale krize govore podaci da je 1998. na 100 osiguranika bilo 65 umirovljenika, prosječna netomirovina bila je 46% prosječne netoplaće, udjel mirovinskih izdataka u bruto-domaćem proizvodu povećan je sa 7,7% u 1992. na 11,95% u 1998. Sve to, kao i nastavak negativnih trendova u temeljnim odnosima u mirovinskom osiguranju, te neusklađenost mirovinskog sustava s Ustavom iz 1990., uvjetovalo je potrebu njegova reformiranja.¹³

NOVI MIROVINSKI SUSTAV

Cilj reforme mirovinskog sustava bio je uspostava dugoročno održivog sustava s usklađenim приходima i izdacima, u kojem će se težište odgovornosti za socijalnu sigurnost u starosti pomaknuti od države na pojedinca. Ocijenjeno je da se taj cilj može ostvariti uspostavom mješovitoga javno-privatnog sustava mirovinskog osiguranja, u kojemu je u prvom dijelu obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti, u drugom je obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, a treći je dio dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje.

Privatizirani drugi i treći dio mirovinskog sustava trebali bi pozitivno utjecati na

¹³ «Strategija razvitka Republike Hrvatske: Hrvatska u 21. stoljeću: Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi», NN, br. 97/2003.

razvoj i jačanje financijskog tržišta i štednju stanovništva, na preumjeravanje sredstava iz osobne potrošnje u investicije, što bi potaklo rast zaposlenosti, konkurentnost hrvatskoga gospodarstva i dr. U odnosu na tržište kapitala očekuje se povećanje ponude vrijednosnica, integracija u međunarodna tržišta, efikasija alokacija kapitala itd.

Mirovinska reforma počela je donošenjem Zakona o mirovinskom osiguranju (u daljnjem tekstu ZOMO), koji se primjenjuje od 1. siječnja 1999. godine¹⁴. Zakonom je uređen prvi dio mirovinskog sustava - mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti te temeljna koncepcija novoga mirovinskog sustava, za koji je propisano da se sastoji od tri dijela, te da stopa doprinosa za drugi dio mirovinskog osiguranja ne može biti manja od 5%.

Prvi dio mirovinskog osiguranja

Prvi dio mirovinskog osiguranja i nadalje je obvezno i javno mirovinsko osiguranje, utemeljeno na tekućem financiranju i unaprijed određenim davanjima. Temeljna načela osiguranja su uzajamnost i solidarnost, zakonitost u ostvarivanju prava, neotuđivost i nezastarivost prava, a osigurani rizici su starost, invalidnost, smrt i nastanak tjelesnog oštećenja prouzročenoga ozljedom na radu ili profesionalnom bolesti. Nositelj osiguranja je javna ustanova – Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

Načelo uzajamnosti očituje se u određivanju mirovine prema dužini mirovinskog staža i visini plaća, dok se solidarnost očituje u redistribuciji u korist osiguranika s nižim plaćama, putem instituta najniže i

najviše mirovine. Solidarnost i redistribucija izraženije su nego u sustavu koji se primjenjivao do reforme, jer pravo na najnižu mirovinu nije uvjetovano dužinom mirovinskog staža ili imovinskim stanjem korisnika kao što su, prema prijašnjim propisima, bili pravo na minimalnu mirovinu i pravo na zaštitni dodatak.

Načelo zakonitosti znači da se prava iz osiguranja temelje na zakonu i mogu se izgubiti i ograničiti samo zakonom, dok načelo neotuđivosti prava znači da se prava ne mogu prenijeti na drugu osobu (osim u slučaju dospelih a neisplaćenih davanja). Načelo nezastarivosti prava znači da prava iz mirovinskog osiguranja ne mogu zastarjeti, s iznimkom zastare prava na isplatu u zakonom određenim slučajevima.

Osim Zakonom o mirovinskom osiguranju, prvi dio osiguranja uređen je i posebnim zakonima, i to za pojedina pitanja toga osiguranja ili povoljnija prava pojedinih skupina osiguranika. Posebni zakoni kojima su uređena pojedina pitanja jesu Zakon o listi tjelesnih oštećenja¹⁵, Zakon o listi profesionalnih bolesti¹⁶, Zakon o najvišoj mirovini¹⁷, Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem¹⁸, kao i propisima o plaćanju doprinosa za određena razdoblja. Pogodnosti pojedinih skupina osiguranika u prvom dijelu mirovinskog sustava uređene su Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika, Zakonom o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba i ovlaštenih službenih osoba¹⁹, Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji²⁰ i Zakonom o pravima i dužnostima zastupnika u Hrvatskom saboru²¹.

¹⁴ NN, br. 102/1998., 127/2000., 59/2001., 147/2002. i 117/2003.

¹⁵ NN, br. 162/1998.

¹⁶ NN, br. 162/1998.

¹⁷ NN, br. 162/1998.

¹⁸ NN, br. 71/1999.

¹⁹ NN, br. 128/1999., 129/2000., 16/2001. i 22/2002.

²⁰ NN, br. 94/2001. i 122/2002.

²¹ NN, br. 55/2000. i 107/2001.

Od početka primjene od 1. siječnja 1999. ZOMO je mijenjan pet puta, što zbog promjena u drugim propisima i potrebe za usklađivanjem tih propisa, ali i zbog potrebe da se urede određena pitanja nastala razvojem novih odnosa u području rada i radnih odnosa. Prva promjena (NN, br. 127/2000.) bila je tek korekcija jednoga članka, dok je druga promjena (NN, br. 59/2001.) uredila financijsko poslovanje Zavoda u sustavu državne riznice. Trećom promjenom ZOMO-a (NN, br. 109/2001.) smanjene su mirovine veće od 2.500 kn ostvarene pod povoljnijim uvjetima. Četvrta i peta promjena (NN, br. 147/2002. i 117/2003.) po sadržaju i opsegu mogu se označiti «minireformom» mirovinskog osiguranja. Proširen je i krug osiguranika na osobe koje ostvaruju primitke po osnovi «atipičnih» oblika rada i omogućeno im je stjecanje prava iz mirovinskog osiguranja; promijenjeni su uvjeti osiguranja poljoprivrednika i volontera, smanjena je prijevremena starosna i najniža mirovina, uvedeno je prijelazno razdoblje za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu; povećana je invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad; osiguranicima koji rade nepuno radno vrijeme olakšano je stjecanje prava na starosnu mirovinu; u pogledu uvjeta za starosnu mirovinu izjednačeni su osiguranici koji su ostvarili staž osiguranja s povećanim trajanjem do 31. prosinca 1998. s osiguranicima koji taj staž ostvaruju nakon toga; usklađene su i odredbe ZOMO-a s propisima o plaćanju doprinosa i s propisima o radu.

Reformirani prvi dio mirovinskog osiguranja u odnosu na prijašnji sustav povećao je dobne granice za stjecanje prava na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, ukinuo je mogućnost stjecanja prava na starosnu mirovinu samo temeljem mirovinskog staža, uveo je restriktivniju definiciju invalidnosti, ukinuo je prava na temelju preostale i izmijenjene radne sposobnosti i neposredne opasnosti od nastanka invalidnosti, ukinuo je pravo na zaštitni dodatak

uz mirovinu, a kao svojevrsnu zamjenu ustanovio je najnižu mirovinu, promijenio formulu za izračun mirovine, promijenio način usklađivanja mirovina, uveo veće i trajno smanjenje prijevremene starosne mirovine, ukinuo pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja uzrokovanoga bolešću i ozljedom izvan rada, kao i beneficirani staž po toj osnovi, te je u sustavu mirovinskog osiguranja ukinuo pravo na doplatak za pomoć i njegu, te pravo na osposobljavanje djece sa smetnjama u tjelesnom i psihičkom razvoju. Istodobno, korisnicima mirovine i korisnicima doplatka za pomoć i njegu i novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja, koji su ta prava ostvarili prema propisima koji su važili do 31. prosinca 1998., zajamčen je opseg ostvarenih prava i usklađivanje tih prava prema novom Zakonu.

U pogledu povećanja dobne granice za stjecanje prava na starosnu, prijevremenu i obiteljsku mirovinu, uveden je postupni prijelaz tako da se svake kalendarske godine dobna granica povećava za 6 mjeseci i istodobno proširuje obračunsko razdoblje za određivanje mirovine za tri godine.

Pregled osnovnih prava i uvjeti za njihova ostvarivanja

Za rizike starosti, invalidnosti, smrti i tjelesnog oštećenja uzrokovanoga ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, obveznim mirovinskim osiguranjem (po zakonom propisanim uvjetima) obuhvaćeno je gotovo cjelokupno radnoaktivno stanovništvo: osobe u radnom odnosu - radnici, osobe imenovane na određene dužnosti, osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost ili samostalnu profesionalnu djelatnost, obrtnici, trgovci pojedinci, vrhunski sportaši i šahisti, poljoprivrednici, članovi uprava trgovačkih društava, svećenici, redovnici, redovnice i vjersko osoblje, roditelji koji obavljaju roditeljske dužnosti, strani državljani i osobe bez državljanstva

zaposlene na teritoriju RH, osobe koje ostvaruju primitke po osnovi druge samostalne djelatnosti i primitke od povremenoga nesamostalnog rada te nezaposlene osobe pod određenim uvjetima.

U okviru obveznoga mirovinskog osiguranja postoji i institut dobrovoljnog osiguranja, produženo osiguranje, sa svrhom da osiguranicima kojima prestane obvezno osiguranje pod određenim uvjetima omogućiti kontinuitet osiguranja, a time i mogućnost stjecanja prava iz mirovinskog osiguranja.

Obveznim mirovinskim osiguranjem za rizike invalidnosti i tjelesnog oštećenja zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, obvezno su osigurane osobe u određenim okolnostima - učenici i studenti za vrijeme praktične nastave, osobe na izdržavanju kazne zatvora za vrijeme obavljanja određenih poslova, osobe koje sudjeluju u spašavanju od elementarnih nepogoda itd.

U prvom dijelu mirovinskog osiguranja osiguravaju se prava na:

1. starosnu mirovinu,
2. prijevremenu starosnu mirovinu,
3. invalidsku mirovinu,
4. profesionalnu rehabilitaciju,
5. obiteljsku mirovinu,
6. najnižu mirovinu,
7. osnovnu mirovinu,
8. naknadu zbog tjelesnog oštećenja prouzročena ozljedom na radu ili profesionalnom bolesti,
9. naknadu putnih troškova u svezi s ostvarivanjem osiguranih prava.

Starosna mirovina

Pravo na starosnu mirovinu stječe osiguranik kada navršši 65 (muškarac) odnosno 60 godina (žena) i ima 15 godina mirovinskog staža. Osiguranik zaposlen s nepunim radnim vremenom stječe pravo na starosnu mirovinu sa 65 (muškarac) odnosno 60 godina (žena) i ako provede 15 godina u osiguranju.²²

Predviđeno je i prijelazno razdoblje od 1999. do 2007. godine, u kojem se dobna granica postupno povećava za po 6 mjeseci svake godine, a uvjet mirovinskog staža istodobno se smanjuje po 6 mjeseci.²³

U 2003. starosnu mirovinu može ostvariti muškarac sa 62 godine i 6 mjeseci života, a žena sa 57 godina i 6 mjeseci života i sa 17 godina i 6 mjeseci mirovinskog staža.

Osiguranici s «dugim» mirovinskim stažem od 40 godina (muškarci) odnosno 35 godina (žene) mogu ostvariti starosnu mirovinu u 2003. godini ako imaju 57 godina i 6 mjeseci života (muškarci) odnosno 52 godine i 6 mjeseci života (žene), odnosno ako u 2004. imaju 58 odnosno 53 godine života itd. (prilog 1.).

Prijevremena starosna mirovina

Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu stječe osiguranik kada navršši 60 godina života i 35 godina mirovinskog staža (muškarac), odnosno 55 godina života i 30 godina mirovinskog staža (žena).²⁴ U prijelaznom razdoblju dobna granica za stjecanje prava na prijevremenu starosnu mirovinu postupno se povećava svake godine za 6 mjeseci²⁵ (prilog 2.).

²² Čl. 30. ZOMO-a, NN, br. 102/1998. i čl. 2. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a, NN, br. 117/2003.

²³ Čl. 178. i 179. ZOMO-a, NN, br. 108/1998.

²⁴ Čl. 31. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

Prijevremena starosna mirovina određuje se u znatno manjoj svoti u odnosu na ranije propise. To umanjenje iznosi 0,3% za svaki mjesec ranijeg ostvarivanja prava, što godišnje iznosi 3,6%, a najviše je moglo iznositi 18%. Od 18. prosinca 2002. umanjenje iznosi 0,34% za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu u odnosu na uvjete propisane za starosnu mirovinu, a najviše 20,4%.²⁶ Umanjenje je trajno, što znači da se navršanjem godina života za stjecanje starosne mirovine ne određuje starosna mirovina, kao što je to bilo prema propisima prije reforme. Ovakvo određivanje prijevremene starosne mirovine ima za cilj stimulirati duži rad i kasnije ostvarivanje mirovine.

Prava na temelju invalidnosti: invalidska mirovina i profesionalna rehabilitacija

Definicija invalidnosti. Invalidnost postoji kada je kod osiguranika, zbog promjena u zdravstvenom stanju koja se ne mogu otkloniti liječenjem, radna sposobnost trajno smanjena za više od polovice prema tjelesno i psihički zdravome osiguraniku iste ili slične naobrazbe i sposobnosti (**profesionalna nesposobnost za rad**). Poslovi prema kojima se ocjenjuje sposobnost za rad obuhvaćaju sve poslove koji odgovaraju tjelesnim i psihičkim sposobnostima osiguranika, a odgovarajući su njegovim dosadašnjim poslovima.

Invalidnost postoji i kada kod osiguranika, zbog promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem, nastane trajni gubitak sposobnosti za rad (**opća nesposobnost za rad**)²⁷.

Invalidnost, odnosno radna sposobnost ocjenjuje se prema vlastitom poslu i drugim

poslovima u okviru profesije osiguranika. Invalidnost postoji tek ako je osiguranikova sposobnost za rad na njegovu poslu i drugim poslovima u okviru njegove profesije (zanimanja) smanjena za više od polovice.

Na temelju invalidnosti stječe se pravo na invalidsku mirovinu, s tim da je invalidska mirovina - zbog profesionalne nesposobnosti za rad - za 20% manja od invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad.

Uzrok invalidnosti može biti bolest, ozljeda izvan rada, ozljeda na radu ili profesionalna bolest, a uzrok invalidnosti određuje visinu mirovine. Primjerice, invalidska mirovina koja se ostvaruje na temelju invalidnosti prouzročene ozljedom na radu, može se ostvariti bez obzira na dužinu mirovinskog staža, a mirovina se određuje najmanje u visini mirovine za 40 godina mirovinskog staža.

Invalidska mirovina. Pravo na invalidsku mirovinu mogu ostvariti osiguranici kojima je utvrđena opća nesposobnost za rad, a invalidsku mirovinu zbog profesionalne («djelomične») nesposobnosti za rad mogu ostvariti svi osiguranici, osim poljoprivrednika.²⁸

Osiguranici u kojih invalidnost nastane zbog bolesti ili ozljede izvan rada prije navršanih 65 (muškarci) odnosno 60 godina (žene), mogu ostvariti pravo na invalidsku mirovinu ako im mirovinski staž pokriva najmanje trećinu radnog vijeka.

Za osiguranike mlađe od 35 godina koji imaju višu odnosno visoku stručnu spremu, propisani su povoljniji uvjeti staža. Osiguranik u kojega je nastala invalidnost prije 35. godine života, a ima višu stručnu spremu, stječe pravo na invalidsku mirovinu ako je navršio najmanje dvije godine staža

²⁵ Čl. 182. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

²⁶ Čl. 13. i 35. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a, NN, br. 147/2002.

²⁷ Čl. 34. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

osiguranja, a osiguranik koji ima visoku stručnu spremu stječe to pravo ako je navršio 1 godinu staža, ili je invalidnost nastala za vrijeme osiguranja ili u roku od godine dana nakon prestanka osiguranja.

Osiguranik u kojega je invalidnost nastala prije navršene 30. godine života, može steći invalidsku mirovinu ako je invalidnost nastala za vrijeme osiguranja ili u roku od jedne godine nakon prestanka osiguranja.

Profesionalna rehabilitacija. Pravo na profesionalnu rehabilitaciju stječe osiguranik mlađi od 50 godina kod kojega je utvrđena profesionalna («djelomična») nesposobnost za rad i preostala radna sposobnost, odnosno osiguranik koji se profesionalnom rehabilitacijom može osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugom poslu. Pravo na profesionalnu rehabilitaciju mogu ostvariti svi osiguranici, osim nezaposlenih osoba obvezno osiguranih prema propisima o zapošljavanju, poljoprivrednika, svećenika, redovnika, redovnica i vjerskih službenika, te hrvatski državljani zaposleni u inozemstvu kod međunarodnih organizacija i stranih poslodavaca ili na brodovima pod stranom zastavom. Ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju također je uvjetovano ispunjenjem uvjeta mirovinskog staža kao i u slučaju ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu.²⁹

Invalid rada kojemu je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju, ima pravo na naknadu plaće u visini invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad. Kada je invalidnost prouzročena ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, naknada plaće određuje se u visini invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad za 40 godina mirovinskog staža.

Korisnici prava na profesionalnu rehabilitaciju imaju pravo na poseban prijevoz, te pravo na naknadu troškova smještaja i prehrane.

Obiteljska mirovina

U slučaju smrti osiguranika odnosno korisnika starosne, prijevremene starosne ili invalidske mirovine, pravo na obiteljsku mirovinu mogu ostvariti članovi njegove obitelji i to: udovica odnosno udovac, razvedeni bračni drug s pravom na uzdržavanje, djeca rođena u braku ili izvan braka ili posvojena, pastorčad i unučad koju je osiguranik uzdržavao – ako su bez roditelja, ili ako imaju jednoga ili oba roditelja u kojih postoji opća nesposobnost za rad; roditelji – otac, majka, očuh, maćeha i posvojitelj osiguranika koje je osiguranik uzdržavao; djeca bez roditelja – braća, sestre i druga djeca koju je osiguranik uzdržavao, ili ako imaju jednoga ili oba roditelja u kojih postoji opća nesposobnost za rad.

Da bi član obitelji mogao ostvariti obiteljsku mirovinu, moraju biti ispunjeni opći i posebni uvjeti.³⁰

Najniža mirovina

Najniža mirovina je institut prvoga dijela mirovinskog osiguranja, u kojemu je najizraženije načelo solidarnosti u mirovinskom osiguranju. Najnižu mirovinu mogu ostvariti samo osiguranici koji mirovinu ostvare nakon 1. siječnja 1999., i to samo oni koji nisu osigurani i u drugom dijelu mirovinskog osiguranja. Najniža mirovina ne ovisi o imovinskom stanju korisnika i nije uvjetovana navršenim mirovinskim stažem.

²⁸ Čl. 52. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

²⁹ Čl. 39. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

³⁰ Čl. 60.-69. ZOMO-a, NN, br. 102/1998. i čl. 40. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a, NN, br. 147/2002.

Pravo na najnižu mirovinu imaju korisnici čija je mirovina niža od najniže mirovine.³¹ Visina najniže mirovine ovisi o mirovinskom stažu i o vrsti mirovine, a određuje se množenjem godina mirovinskog staža s iznosom najniže mirovine za jednu godinu staža i s mirovinskim faktorom.

Do 18. prosinca 2002. sve godine mirovinskog staža množile su se s 0,825% prosječne plaće u RH iz 1998. godine, a od tada najniža mirovina određuje se tako da se za staž do 30 godinu određuje u vrijednosti od 0,825% brutoplaće, a za staž od 31 godine navise u visini od 0,4125% prosječne brutoplaće u RH iz 1998., usklađene za rast plaća i troškova života. Dakle, najniža mirovina i nadalje u istom opsegu štiti korisnike koji imaju do 30 godina staža, dok se mirovina korisnika koji imaju više od 30 godina staža smanjuje u odnosu na ranije propise. Nakon spomenutih izmjena ZOMO-a najniža mirovina određuje se uz primjenu polaznog faktora za prijevremenu starosnu mirovinu (umanjenje od 0,34% za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu prije dobi propisane za starosnu mirovinu).³²

Na najnižu mirovinu nema pravo korisnik invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti.

Najviša mirovina

Zakonom o najvišoj mirovini (NN, br. 162/1998. i 82/2001.) uređena je najviša mirovina koja, kao i druge vrste mirovina, ovisi o dužini mirovinskog staža.³³ Najviša mirovina određuje se množenjem mirovinskog staža, 3,8 vrijednosnih bodova, polaznog faktora, mirovinskog faktora i aktualne vrijednosti mirovine. Znači da se osiguranicima koji su u obračunskom raz-

doblju imali plaću veću od 3,8 prosječne plaće u RH, mirovina ograničava na 3,8 vrijednosnih bodova po godini mirovinskog staža. Najviša mirovina korisnika koji su mirovinu ostvarili pod povoljnijim uvjetima (branitelji i zastupnici) iznosi dvije najviše mirovine za 40 godina staža.

I najniža i najviša mirovina predstavljaju određeni socijalni korektiv u mirovinskom osiguranju, kakav je u različitom opsegu i oblicima zastupljen u mirovinskim osiguranjima većine država.

Osnovna mirovina

Zakonom o mirovinskom osiguranju uređen je način određivanja mirovine koju će - iz prvog dijela mirovinskog osiguranja, ostvarivati osiguranici osigurani i u drugom dijelu mirovinskog osiguranja - mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje. Oni će ostvarivati mirovine iz oba osiguranja, a iz prvog će dijela ostvariti osnovnu mirovinu.

Mirovina iz prvog dijela sastojat će se od dva dijela. Dio mirovine za staž izvršen do početka primjene drugoga dijela, odredit će se jednako kao i mirovina osiguranika osiguranih samo u prvom dijelu. Za staž ostvaren nakon početka osiguranja u drugom dijelu, odredit će se osnovna mirovina.

Osnovna mirovina određuje se kao zbroj dijelova mirovine određenih na sljedeći način:

- a) 0,25% prosječne brutoplaće svih zaposlenih u RH u prethodnoj godini, za svaku godinu mirovinskog staža izvršenog nakon početka primjene II. stupa;
- b) 25% aktualne vrijednosti mirovine za osobne bodove ostvarene nakon početka primjene II. stupa.³⁴

³¹ Čl. 82. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

³² Čl. 16. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a, NN, br. 147/2002.

³³ NN, 162/1998. i 82/2001.

³⁴ Čl. 83., 84. i 85. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

Uz mirovinu iz prvog dijela, osiguranik će iz drugog dijela ostvariti mirovinu koja će ovisiti o kapitaliziranoj svoti doprinosa iz tog osiguranja, te o dobi osiguranika na dan ostvarivanja prava. Osiguranici koji nemaju ostvaren staž osiguranja do primjene drugog dijela, ostvarit će iz prvog dijela samo osnovnu mirovinu.

Osiguranici u kojih nastupi invalidnost zbog opće nesposobnosti za rad, a osigurani su u oba dijela mirovinskog osiguranja, ako je to povoljnije od mirovine iz oba dijela, ostvaruju invalidsku mirovinu samo u prvom dijelu, a mirovina će im se odrediti kao i za osiguranike osigurane samo u prvom dijelu. Ako osiguranik koji je osiguran u oba dijela umre, određuje se obiteljska mirovina samo u prvom dijelu, ako je to povoljnije od mirovine iz oba dijela. U navedenim slučajevima nositelj mirovinskog osiguranja u drugom dijelu (obvezno mirovinsko društvo koje upravlja obveznim mirovinskim fondom) prenosi sredstva s osobnog računa Zavodu za mirovinsko osiguranje.

Usklađivanje mirovina

Mirovine se usklađuju 1. siječnja i 1. srpnja prema novoj aktualnoj vrijednosti mirovine (skraćeno AVM). AVM se usklađuje tako da se dotadašnja AVM uskladi po stopi koja se dobije kao polovica zbroja stope promjene troškova života u prethodnom polugodištu, i stope promjene prosječne brutoplaće u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi.³⁵

Propisani način usklađivanja mirovina osigurava da u uvjetima realnog rasta plaća, raste i realna vrijednost mirovina, ali sporije od plaća. Međutim, ako realne plaće padaju, pad realne vrijednosti mirovina manji je od

pada plaća. Zato ovakvo usklađivanje osigurava djelomično sudjelovanje umirovljenika u rastu standarda zaposlenih, ali i veću zaštitu standarda umirovljenika u razdoblju pada životnog standarda zaposlenih.

Drugi dio mirovinskog osiguranja

Drugi dio mirovinskog sustava, obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, primjenjuje se od 1. siječnja 2002., a uređeno je **Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima**³⁶, **Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovine na temelju individualne kapitalizirane štednje**³⁷ te brojnim podzakonskim aktima. To osiguranje također je obvezno, s privatnim nositeljima osiguranja, utemeljeno na načelima kapitalnog financiranja i definiranih doprinosa. Načelo kapitalnog financiranja znači da se uplaćeni doprinosi prikupljaju i kapitaliziraju u posebnim fondovima u cilju povećanja vrijednosti i ostvarenja što većeg povrata, uz što manji rizik. Načelo određenih doprinosa znači da je određen iznos doprinosa koji osiguranik mora izdvojiti a, za razliku od prvog dijela mirovinskog osiguranja, nije unaprijed određen iznos mirovine koji će osiguranik ostvarivati. Doprinosi koji se po ovom načelu uplaćuju vode se na osobnim računima osiguranika.

U drugom dijelu mirovinskog osiguranja obvezno su osigurani osiguranici koji su osigurani i u prvom dijelu mirovinskog osiguranja mlađi od 40 godina, kao i osiguranici u dobi od 40 do 50 godina koji dobrovoljno odaberu to osiguranje.

Sa stajališta ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja, prvi i drugi dio osiguranja čine cjelinu, što se ogleda u jednakom

³⁵ Čl. 86. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

³⁶ NN, br. 49/1999., 63/2000. i 103/2003.

³⁷ NN, br.106/1999. i 63/2000.

krugu osiguranika i jednakim uvjetima (osim dobi za pristup osiguranju) mogućnosti ostvarivanja mirovine u drugom dijelu tek nakon ostvarivanja mirovine u prvom dijelu, te povezanosti određivanja mirovine iz oba osiguranja (kada se ostvaruje mirovina iz drugog dijela osiguranja, osiguranik u prvom dijelu ostvaruje osnovnu mirovinu).

Visina mirovine iz drugog dijela mirovinskog osiguranja ovisit će o visini mirovinske štednje, dobi osiguranika i drugim parametrima koje primjenjuje mirovinsko osiguravajuće društvo. Iz toga će se dijela mirovinskog osiguranja ostvarivati četiri vrste mirovina: starosna, prijevremena starosna, invalidska mirovina zbog opće nesposobnosti za rad, te obiteljska mirovina nakon smrti osiguranika. Navedene mirovine mogu se ugovoriti u četiri oblika, i to pojedinačna i zajednička mirovina, a obje mogu biti sa ili bez zajamčenog razdoblja. Zajamčeno razdoblje traje najmanje pet godina, računajući od dana umirovljenja. U određenim slučajevima mora se ugovoriti zajednička mirovina (koja se doživotno isplaćuje bračnom drugu koji nadživi korisnika), a u slučaju kada korisnik ima maloljetnu djecu, mora ih imenovati za korisnike svoje mirovine. Osim propisanih ograničenja, u ovom dijelu osiguranik može za sebe i svoju obitelj izabrati najpovoljniji oblik mirovine, za razliku od prvog dijela mirovinskog osiguranja gdje je propisano tko i pod kojim uvjetima može koristiti mirovinu koja se izračunava prema propisanoj formuli. Ako osiguranik umre prije nego što je počeo koristiti mirovinu, a članovi obitelji ne ostvare obiteljsku mirovinu, sredstva s osobnog računa se nasljeđuju. Isplatu mirovina iz drugog dijela jamči država u ugovorenom iznosu.

Treći dio mirovinskog osiguranja

Treći dio mirovinskog osiguranja čini dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje. U osiguranje se mogu uključiti osobe koje imaju prebivalište u RH. Ovo osiguranje, u odnosu na način financiranja i određivanja mirovina, temelji se na istim načelima kao i drugi dio osiguranja, odnosno na načelima kapitalizirane štednje i definiranih doprinosa. Osnovna razlika u odnosu na drugi dio osiguranja jest u dobrovoljnosti, pa su stoga manja ograničenja i veće slobode ugovaranja uvjeta i načina plaćanja doprinosa i ostvarivanja mirovina. Država ovdje ne jamči za isplatu mirovina kao u drugom dijelu mirovinskog osiguranja, ali subvencijama i poreznim olakšicama potiče dobrovoljno osiguranje.

Mirovina iz trećeg dijela mirovinskog osiguranja može se ostvariti najranije s 50 godina života, osim u slučaju nastanka invalidnosti, a jednokratno se može isplatiti najviše 30% štednje, dok se ostali dio može isplaćivati doživotno ili u ugovorenom razdoblju koje ne može biti kraće od 5 godina. Za razliku od drugog dijela, u ovom se osiguranju mogu ugovarati različite mirovine za muškarce i žene, promjenljive mirovine i sl.

PRIHODI I IZDACI MIROVINSKOG OSIGURANJA

Obvezno mirovinsko osiguranje financira se doprinosima osiguranika, poslodavaca i drugih obveznika doprinosa, koji plaćaju doprinose po stopi od 20 posto plaće odnosno osnovice, te doprinose za staž osiguranja koji se računa s povećanim trajanjem po stopi od 4,86 do 17,58 posto plaće.³⁸

³⁸ Zakon o doprinosima za obvezna osiguranja, NN, br. 158/2002.

Osiguranici obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje uplaćuju doprinos po istoj ukupnoj stopi kao i osiguranici koji su osigurani samo u generacijskoj solidarnosti (20 posto), a četvrtina doprinosa (5 posto plaće odnosno osnovice) uplaćuje se na osobni račun u izabranom obveznom mirovinskom fondu. Od ukupno uplaćenih doprinosa za obvezno mirovinsko osiguranje, oko 15 posto sredstava su doprinosi za drugi dio mirovinskog osiguranja. Navedeni udjel postupno će se povećavati te će za dvadesetak godina, kada će skoro svi osiguranici biti osigurani u oba dijela mirovinskog osiguranja, doprinosi za obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje iznositi oko 25 posto od ukupno uplaćenih doprinosa za obvezno mirovinsko osiguranje.

Iz državnog proračuna financira se oko 39 posto ukupnih mirovinskih izdataka, i to za mirovine koje se ostvaruju pod povoljnijim uvjetima, za isplatu dodatka uz mirovinu od 100 kuna + 6% za izdatke prema Zakonu o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima, namiruje se manjak doprinosa za mirovinsko osiguranje generacijske solidarnosti uzrokovan uplatom doprinosa u drugi dio mirovinskog osiguranja (tranzicijski trošak), te drugi zakonom propisani izdaci.

Zavod za mirovinsko osiguranje financijski posluje u okviru sustava državne riznice, gdje se na razini države usklađuju prihodi i izdaci za pojedine namjene, uključujući i mirovinsko osiguranje generacijske solidarnosti. Doprinosi za mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, sredstva su osiguranika, članova obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova, i ona nisu dio sustava državne riznice.

U zadnjih nekoliko desetljeća rast mirovinskih izdataka uglavnom je pratio porast broja umirovljenika, a rast tih izdataka u zadnjih je deset godina bio ublažen zahvaljujući postupnom smanjivanju udjela prosječnih mirovina u prosječnim plaćama s oko 70 posto početkom devedesetih godina na sadašnjih oko 43 posto. U 2001. godini izdaci za mirovinsko osiguranje dosegli su maksimum od 14,10 posto brutodomaćeg proizvoda (u razvijenim državama iznose u prosjeku oko 10 posto BDP-a). U 2002. godini, kada su ukupni izdaci za mirovinsko osiguranje iznosili 23,722 milijarde kuna, udjel mirovinskih izdataka u BDP-u blago se smanjio u odnosu na prethodnu godinu na 13,45 posto BDP-a³⁹ (prilog 5.).

Reforma mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, u okviru koje se postupno uvode strožiji uvjeti ostvarivanja mirovina te se postupno povećava realna vrijednost mirovina a smanjuje udjel prosječnih mirovina u prosječnim plaćama, pridonosi dugoročnom financijskom stabiliziranju mirovinskog sustava. Uvođenjem trodijelnoga mirovinskog sustava postupno se stvara kapitalizirana mirovinska štednja iz koje će se u budućnosti financirati mirovine iz drugoga i trećeg dijela mirovinskog sustava, dok će se istodobno dugoročno smanjivati udio mirovinskih izdataka koji će se financirati na tekućoj osnovi iz doprinosa i državnog proračuna.

BROJ I STRUKTURA KORISNIKA MIROVINA I VISINA MIROVINA

Obveznim mirovinskim osiguranjem obuhvaćeno je skoro cijelo radnoaktivno stanovništvo Hrvatske. Do 1988. godine stalno se povećavao broj osiguranika, kada je bilo ukupno 2,032 milijuna osiguranika. Od 1989. godine počeo se ubrzano smanjivati broj osiguranika, da bi 2000. bilo samo

³⁹ Izvor: Statistički bilten HZMO-a, i Izvješće o radu Zavoda za 2002. godinu.

1,381 milijun osiguranika ili čak 650 tisuća manje nego 1988. godine. Navedeni pad zaustavljen je 2001. godine, kada se počeo blago povećavati broj osiguranika, što je nastavljeno i tijekom zadnje dvije godine.

U kolovozu 2003. bilo je ukupno 1,441 milijun osiguranika u mirovinskom osiguranju generacijske solidarnosti, od kojih je 1,022 milijuna ili oko 70 posto bilo osigurano i u drugom dijelu mirovinskog sustava, odnosno obveznom mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje. Broj osiguranika drugog dijela mirovinskog osiguranja postupno će se povećavati, a za dvadesetak godina skoro će se izjednačiti s brojem osiguranika u prvom dijelu mirovinskog osiguranja.

Istodobno se s kontinuiranim padom broja osiguranika ubrzano povećavao i broj korisnika mirovina, što je bilo najizraženije prvih ratnih godina, kada se ukupan broj korisnika mirovina povećavao za oko 60 tisuća godišnje, odnosno po godišnjoj stopi od oko 8 do 9 posto. Navedeno povećanje bilo je uzrokovano ratom, gospodarskim i socijalnim teškoćama, ali je bilo potaknuto i blagim uvjetima za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja te širokim korištenjem pojedinih socijalnih instituta u mirovinskom osiguranju, kao i prava koja su se ostvarivala pod povoljnijim uvjetima.

Nakon provedene reforme mirovinskog osiguranja generacijske solidarnosti i nadalje se povećava broj korisnika mirovina ali se, u odnosu na ranije godine, znatno smanjila stopa rasta, koja zadnjih nekoliko godina iznosi oko 1 posto godišnjeg povećanja ukupnog broja korisnika mirovina. Na kretanje broja osiguranika i korisnika mirovina, te na ukupna kretanja u mirovinskom osiguranju, i nadalje će utjecati gospodarska kretanja i zaposlenost, a dugoročno će sve više (nepovoljno) utjecati i nepovoljna de-

mografska kretanja i starenje stanovništva, uzrokovani niskim stopama fertiliteta i produljenjem čovjekova životnog vijeka (prilog 3.).

U kolovozu 2003. bilo je ukupno 1,048 milijuna korisnika mirovina, što znači da se po prvi put od kada se provodi obvezno mirovinsko osiguranje, blago poboljšao izrazito nepovoljan omjer broja osiguranika i korisnika mirovina, koji sada iznosi 1,37 osiguranika na jednog umirovljenika. Prosječna mirovina iznosila je 1.572,03 kune, a s dodatkom od 100 kuna + 6 posto prosječna je mirovina u prosjeku iznosila 1.697,46 kuna ili 42,5 posto prosječne plaće RH. Prosječna starosna mirovina iznosila je 1.755,06 kuna, a s uključenim dodatkom od 100 kuna + 6% iznosila je 1.882,69 kuna ili 47,2 posto prosječne plaće RH (prilog 5.).

U navedene prosjeke mirovina nisu uključene mirovine 7.611 korisnika mirovine Hrvatske vojske (u prosječnom iznosu od 2.791,61 kunu), te mirovine 31.182 korisnika mirovina branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, čije su mirovine u kolovozu 2003. u prosjeku iznosile 4.945,86 kuna.⁴⁰

Razina mirovina udovoljava standardima Vijeća Europe i Međunarodne organizacije rada o minimalnim davanjima za rizike starosti, invalidnosti i smrti.

NAČIN OSTVARIVANJA PRAVA OSIGURANIKA

Pravo na mirovinsko osiguranje utvrđuje se priznanjem svojstva osiguranika, na temelju prijave obveznika o plaćanju doprinosa ili osiguranika kada je sam obveznik doprinosa. U određenim slučajevima prijavu podnose sami osiguranici, iako nisu obveznici plaćanja doprinosa (roditelj koji obavlja roditeljske dužnosti).

⁴⁰ Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, br. 5.

Ako obveznik plaćanja doprinosa ne podnese prijavu na osiguranje, osiguranik može tražiti da Zavod rješenjem utvrdi svojstvo osiguranika odnosno pravo na mirovinsko osiguranje. Na isti način može se utvrđivati i prestanak svojstva osiguranika. U oba slučaja sâm osiguranik dokazuje postojanje temelja za osiguranje odnosno prestanak mirovinskog osiguranja. Za osiguranike koji su sami obveznici doprinosa (obrtnici, poljoprivrednici, samostalne profesionalne djelatnosti, itd.), ako u roku od 30 dana sami ne podnesu prijavu, Zavod po službenoj dužnosti donosi rješenje o svojstvu osiguranika.⁴¹ Postupak za ostvarivanje prava vodi nadležna ustrojstvena jedinica Zavoda **na zahtjev osigurane osobe**. U slučaju ostvarivanja prava na temelju invalidnosti, postupak se vodi i na prijedlog izabranog doktora medicine primarne zdravstvene zaštite.⁴²

Na postupak ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja primjenjuju se odredbe Zakona o općem upravnom postupku⁴³, ako Zakonom o mirovinskom osiguranju nije drukčije određeno⁴⁴. To znači da se u rješavanju o pravima iz mirovinskog osiguranja postupka prema načelima upravnog postupka, dakle načelima zakonitosti, zaštite prava građana i zaštite javnog interesa, materijalne istine, saslušanja stranke, itd. U postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju, uz odredbe Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o općem upravnom postupku primjenjuju se i odredbe iz pojedinih međudržavnih ugovora (odredbe o administrativnoj pomoći, liječničkim pregledima, dostavi pisanih podnesaka i dr.).

Zakonom o mirovinskom osiguranju ustanovljena je dvostupnost rješavanja mirovina u okviru Zavoda, a Zakonom o upravnim sporovima regulira se sudska zaštita tih prava⁴⁵. U prvom stupnju o pravima rješava područna služba Zavoda na čijem je području osigurana osoba koja ostvaruje pravo, odnosno od koje se izvodi to pravo, bila posljednji put osigurana, a u drugom stupnju i po pravu nadzora rješava to središnja služba Zavoda. Ako je od prestanka osiguranja do pokretanja postupka za priznanje prava prošlo više od 12 mjeseci, o pravu rješava ustrojstvena jedinica Zavoda na čijem je području prebivalište osobe koja ostvaruje pravo. Ovakvim određenjem nadležnosti osigurana je dostupnost ostvarivanja mirovinskih prava.

Protiv rješenja o pravima i obvezama iz mirovinskog osiguranja u prvom se stupnju može izjaviti žalba središnjoj službi Zavoda, a protiv rješenja o pravu iz mirovinskog osiguranja primjenom međunarodnih ugovora može se izjaviti žalba nadležnom tijelu Upravnog vijeća Zavoda. Žalba ne odgađa izvršenje rješenja, osim u slučaju kada rješenje podliježe reviziji.

Iznimno od uvjeta i rokova propisanih Zakonom o općem upravnom postupku⁴⁶, ZOMO predviđa i **mogućnost obnove postupka**. Postupak se može obnoviti na zahtjev stranke ili po službenoj dužnosti ako se, nakon donošenja rješenja protiv kojega nema redovitoga pravnog lijeka u upravnom postupku, sazna za nove činjenice ili se stekne mogućnost da se upotrijebe novi dokazi koji bi, sami ili u svezi s već izvedenim ili upotrijebljenim dokazima, mogli

⁴¹ Čl. 106. i 107. ZOMO-a, NN, br. 102/1998. i čl. 21. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a, NN, br. 147/2002.

⁴² Čl. 110. i 111. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

⁴³ NN, br. 53/1991.

⁴⁴ Čl. 9. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

⁴⁵ NN, br. 53/1991., 9/1992. i 77/1992.

⁴⁶ Čl. 121. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

dovesti do i drugačijeg rješenja da su te činjenice odnosno dokazi bili izneseni ili upotrijebljeni u prijašnjem postupku.

ZOMO propisuje i reviziju rješenja o svojstvu osiguranika i mirovinskom stažu. U postupku revizije na rješenje se može dati suglasnost, može ga se **izmijeniti ili poništiti iz razloga propisanih Zakonom** o općem upravnom postupku, a revizija ne odgađa izvršenje rješenja.

Pravomoćno rješenje Zavoda može se poništiti, oglasiti ništavim ili ukinuti po **pravu nadzora** u slučajevima i uz uvjete propisane Zakonom o općem upravnom postupku, za što je nadležna središnja ustrojstvena jedinica Zavoda. Rješenje doneseno pri obavljanju nadzora konačno je i protiv njega se može pokrenuti upravni spor.⁴⁷

ZAŠTITA INTERESA OSIGURANIKA

Osim korištenja pravnih lijekova (žalbe, tužbe, prigovori) osiguranici i korisnici mirovina imaju mogućnost podnošenja predstavki i pritužbi kojima mogu upozoriti na propuste, greške, nekorektnosti, kršenje ustavnih prava i sl. u radu Zavoda. Pitanja u vezi s rješavanjem predstavki i pritužbi uređena su Pravilnikom o postupku s predstavkama i pritužbama⁴⁸. Osnovanost predstavki i pritužbi razmatra posebno tijelo Upravnog vijeća Zavoda - Odbor za predstavke i pritužbe, koji može predložiti mjere za poboljšanje rada, uklanjanje nedostataka u rješavanju upravnih predmeta, mjere za korektno ponašanje zaposlenika i dr. O osnovanosti predstavki i pritužbi obavještavaju se podnositelji.

U 2002. predstavke i pritužbe najčešće su se odnosile na visinu primanja (oko

84%), sporost u ostvarivanju prava (oko 11%), nezakonitost (2,6%) i nekorektan odnos zaposlenika (oko 1,9%). Isto stanje bilo je i u 2001. Od ukupnog broja predstavki i pritužba osnovano je bilo oko 12%. Udio predstavki i pritužba u odnosu na broj riješenih zahtjeva kreće se oko 0,3%, što se ocjenjuje relativno malim i ukazuje na zadovoljavajući način ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja.⁴⁹

Što se tiče ostvarivanja prava osiguranika iz drugoga i trećeg dijela mirovinskog osiguranja za sada nije moguće dati podatke jer se u tim osiguranjima još ne ostvaruju prava, s obzirom da se ista provode tek od 2002. godine.

INFORMIRANJE OSIGURANIKA

U institucijama koje provode mirovinsko osiguranje posebna pozornost pridaje se informiranju osiguranika i odnosima s javnošću. Svi propisi kojima se uređuju prava i obveze objavljuju se u službenom glasilu RH «Narodnim novinama». U javnim glasilima objavljuju se različite značajne informacije, podaci, pozivi za ostvarivanje prava, odgovori na pitanja i drugo, a u stručnim časopisima objavljuju se detaljnije obrađene teme iz mirovinskog osiguranja. Na radiju i televiziji redovito se prati problematika mirovinskog osiguranja, odgovara na pitanja slušatelja, daju različita priopćenja. Informiranje osiguranika i korisnika prava znatno je unaprijeđeno stavljanjem u funkciju Pozivnog (Call) centra povezanih institucija (Ministarstva rada i socijalne skrbi, Zavoda za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, HA-GENE, REGOSA, Zavoda za zapošljavanje i Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladež), besplatnog «Otvorenog telefona», WEB-stranice i govornog automata.

⁴⁷ Čl. 123. do 126. ZOMO-a, NN, br. 102/1998.

⁴⁸ NN, br. 142/1999.

⁴⁹ str. 88-91 Izvješća o radu Zavoda za 2002. godinu.

Uz spomenute mogućnosti informiranja osiguranici i korisnici prava iz mirovinskog osiguranja mogu svakodnevno dobiti informaciju o pravima neposredno u najbližoj područnoj službi Zavoda, na šalterima REGOS-a u FINI, kao i pisani odgovor na postavljeno pitanje.

PROBLEMI PRI OSTVARIVANJU PRAVA OSIGURANIKA

Prvi dio mirovinskog osiguranja provodi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje koji je organiziran na način da omogućava dvostupnost u rješavanju o pravima osiguranika, dostupnost osiguranicima u ostvarivanju prava i jedinstvenost u obavljanju poslova iz svoje mjerodavnosti. Stručna služba organizirana je na teritorijalnom principu u središnju službu, područne službe i ispostave. U središnjoj službi u pravilu se provodi drugostupanjski postupak, a u područnim službama prvostupanjski postupak. Ispostave zaprimaju zahtjeve i prijave a djelomično i kompletiraju predmete. Područne službe smještene su u gradovima -sjedištima županija, a ispostave u gradovima i općinama, što osigurava dostupnost ostvarivanja prava. Prema navedenim načelima bili su organizirani i pravni prednici Zavoda, što su korisnici usluga prihvatili kao dobro rješenje organizacije ostvarivanja prava, pa u tom smislu nema značajnijih problema.

Međutim, određeni problemi postoje u provedbi postupka za priznanje prava u dijelu dokazivanja činjenica o kojima ovisi pravo. To se odnosi na nedostajuće podatke o stažu i plaćama koje su bili dužni dostavljati poslodavci odnosno obveznici plaćanja doprinosa za svaku kalendarsku godinu, a koje iz različitih razloga nisu dostavljali, što znatno otežava i produžava postupak. Poseban problem u tom smislu nastao je za

vrijeme rata kada su uništene brojne tvrtke i dokumentacija, bez mogućnosti da se na bilo koji način rekonstruiraju podaci, te događanja na područjima pod zaštitom UN-a na kojima nije postojao ili je vođen sustav evidencija o radu i osiguranju koji je, prema propisima RH, vrlo teško konvalidirati. Problemi su vezani na trajanje postupka priznanja prava primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju, jer trajanje postupka produžava i vođenje postupka od strane inozemnih nositelja osiguranja, na što Zavod u pravilu ne može utjecati. Česte promjene propisa te različiti uvjeti za ostvarivanje prava pojedinih skupina osiguranika također otežavaju učinkovito ostvarivanje prava. Unatoč tome, oko 60% zahtjeva za ostvarivanje prava u tuzemnom osiguranju riješi se u zakonskom roku do 2 mjeseca.⁵⁰

ZAKLJUČAK

Mirovinsko osiguranje u RH važan je segment socijalne sigurnosti, s tradicijom dužom od 80 godina. Do reforme 1999. godine osiguranje je bilo javno, utemeljeno na tekućem financiranju, unaprijed određenim davanjima te na načelima solidarnosti i uzajamnosti. Nakon reforme mirovinski je sustav javno-privatan, s time da je prvi dio mirovinskog osiguranja i nadalje zadržao dotadašnja obilježja, dok su drugi i treći dio utemeljeni na načelima kapitalnog financiranja i definiranih doprinosa s privatnim nositeljima osiguranja. Mirovinskim osiguranjem obuhvaćeno je gotovo cjelokupno radnoaktivno stanovništvo, a u drugom dijelu osigurani su osiguranici mlađi od 40 godina i oni između 40 i 50 godina koji su se dobrovoljno opredijelili za to osiguranje. Osiguranici osigurani samo u prvom dijelu mirovinskog osiguranja, prava iz mirovinskog osiguranja ostvarivat će

⁵⁰ Izvješće o radu Zavoda za 2002. godinu.

samo u tom osiguranju, a zakonom im se jamči najniži iznos davanja (najniža mirovina). Osiguranici osigurani i u drugom dijelu osiguranja ostvarivat će prava iz oba dijela mirovinskog osiguranja, uz jamstvo države za isplatu ugovorene mirovine. Sva prava iz mirovinskog osiguranja ostvaruju se neovisno o državljanstvu, spolu, pripadnosti manjinama i sl.

Sada se prava ostvaruju samo u prvom dijelu mirovinskog osiguranja, u kojemu su zakonom propisani uvjeti, opseg i postupak ostvarivanja. U postupku ostvarivanja prava propisani su dvostupnost i sudska zaštita kao redovna pravna sredstva, te mogućnost obnove postupka, pritužbe i predstavke kao posebne dodatne mogućnosti zaštite i ostvari-

vanja tih prava. Zakonitost provedbe mirovinskog osiguranja nadziru državna tijela. Organizacija Zavoda za mirovinsko osiguranje osigurava dostupnost ostvarivanja prava, a posebna se pozornost poklanja informiranju osiguranika i korisnika prava, i to kako u Zavodu tako i institucijama koje provode drugu i treću razinu mirovinskog osiguranja.

Mirovinski izdaci u posljednjih nekoliko godina imali su tendenciju porasta (1992. iznosili su 7,71% BDP-a, a 2002. godine 13,45%). No unatoč tome postoji nezadovoljstvo razinom prava iz mirovinskog osiguranja, iako Hrvatska udovoljava standardima Vijeća Europe i MOR-a o minimalnim davanjima za rizike starosti, invalidnosti i smrti.

LITERATURA

- 80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj (2002.). Zagreb: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.
- Bagarić, N., Đukanović, Lj. et al. (2003.) *Aktualna pitanja ostvarivanja i zaštite prava iz radnih odnosa*. Zagreb: «Inženjerski biro» d.d.
- Izvješće o radu Zavoda za 2002. godinu*
- Mrša, V., Rismondo M. (1999.) *Zakon o mirovinskom osiguranju s komentarom*. Zagreb: TEB poslovno savjetovanje.
- Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za travanj 2003. i rujanj 2003.*
- Zakon o mirovinskom osiguranju*, NN, br. 102/1998., 127/2000., 59/2001., 147/2002. i 117/2003.
- Zakon o doprinosima za obvezna osiguranja*, NN, br. 147/2002.
- Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima*, NN, br. 49/1999., 63/2000. i 103/2003.
- Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje*, NN, br. 106/1999. i 63/2000.

PRILOZI

Prilog 1.

Starosna mirovina (uvjeti starosti i staža u prijelaznom razdoblju)

Starosna mirovina - opći uvjeti		
Muškarac	Žena	Godine staža ili osiguranja
Godine života		
65	60	15

Starosna mirovina - uvjeti starosti i staža u prijelaznom razdoblju

Godina	Muškarac		Žena		Godine staža	
	Godine života					
	god.	mj.	god.	mj.	god.	mj.
2004.	63		58		17	
2005.	63	6	58	6	16	6
2006.	64		59		16	
2007.	64	6	59	6	15	6

Starosna mirovina - uvjeti starosti i staža u prijelaznom razdoblju

Godina	Muškarac		Žena	
	40 godina staža		35 godina staža	
	Godine života			
	god.	mj.	god.	mj.
2004.	58		53	
2005.	58	6	53	6
2006.	59		54	
2007.	59	6	54	6

Prilog 2.

Prijevremena starosna mirovina (uvjeti starosti i staža u prijelaznom razdoblju)

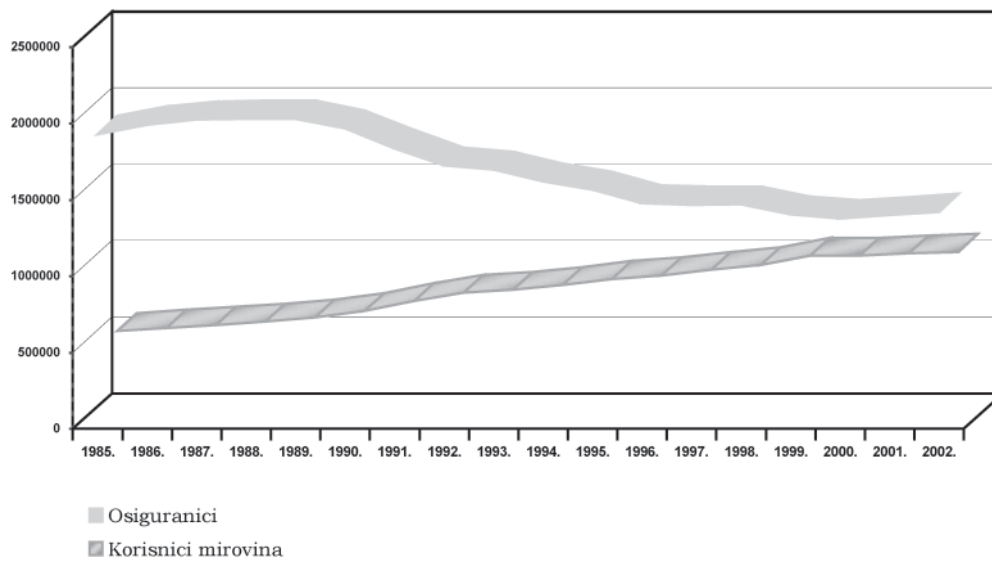
Prijevremena starosna mirovina - opći uvjeti	
Muškarac	Žena
60 godina života	55 godina života
35 godina staža	30 godina staža

Prijevremena starosna mirovina - uvjeti starosti i staža u prijelaznom razdoblju

Godina	Muškarac		Žena	
	35 godina staža		30 godina staža	
	Godine života			
	god.	mj.	god.	mj.
2004.	58		53	
2005.	58	6	53	6
2006.	59		54	
2007.	59	6	54	6

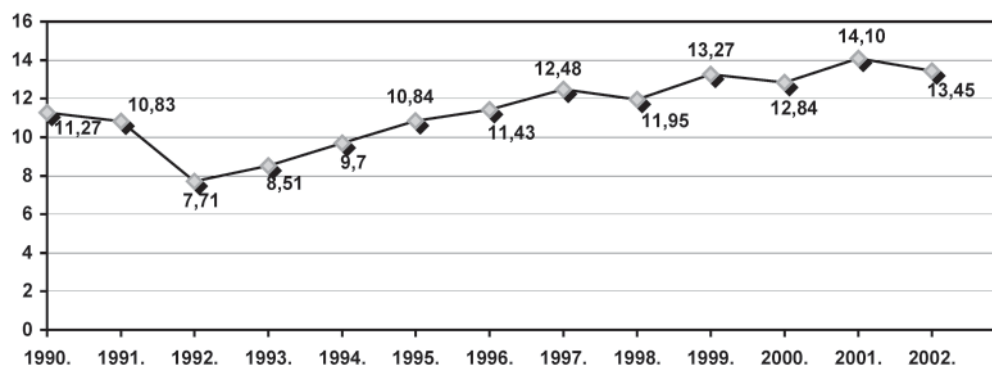
Prilog 3.

Odnos broja osiguranika i umirovljenika

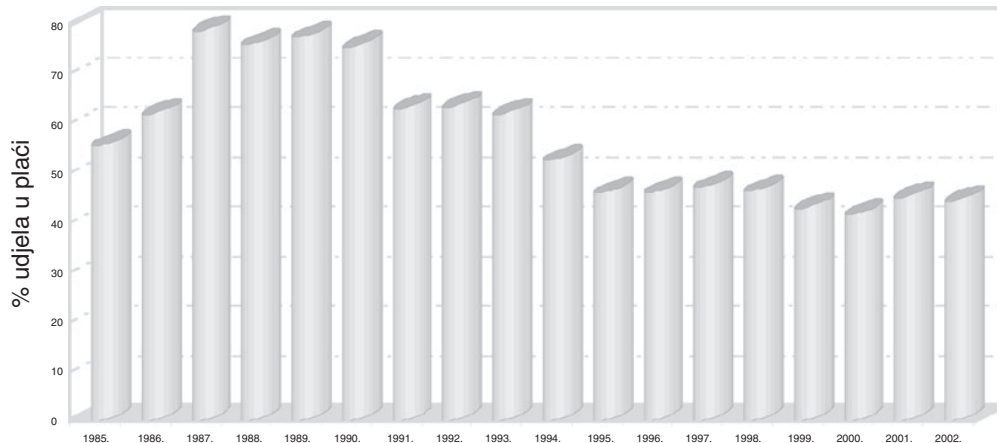
Prilog 4.

Udio mirovinskih izdataka u BDP-u

Prilog 5.

Kretanje udjela mirovina u plaćama

*Summary***ACCESS TO SOCIAL RIGHTS IN CROATIA:
PENSION INSURANCE***Nevenka Bagarić**Ljiljana Marušić**Croatian Pension Insurance Institute**Zagreb, Croatia*

The aim of the pension reform that introduced tripartite public-private pension system was to establish a long-term sustainable system in which the responsibility for social security in old age would be moved from the state to the individual. So far rights are realised only in the first pillar – the pension insurance based on intergenerational solidarity, for which the conditions, scope and procedure of the realisation of rights are prescribed by the law, and which is conducted by the Croatian Pension Insurance Institute. When settling the rights related to pension insurance the principles of the administrative procedure are used – legality, protection of the rights of citizens and protection of public interest, material facts, hearing the parties etc. In the procedure of the realisation of pension insurance rights through the application of international social insurance agreements, stipulations of international agreements are applied.

The Institute carries out a procedure of deciding about the rights in two instances, and the judicial protection is regulated by the Administrative Litigation Act. Apart from using legal remedies (appeals, lawsuits, objections), insured persons and pension users can submit

petitions and file complaints, thus warning about omissions, mistakes, incorrectness, violations of constitutional rights and similar things in the Institute operation. The Institute's organisation enables availability to realise the rights, and special attention is given to informing the users, in the Institute and in the institutions that implement the second and third part of the pensions insurance. Although there is some dissatisfaction with the level of rights resulting from the pension insurance, Croatia fulfils the Council of Europe and ILO standards of minimum provisions for the old age, disability and death risks.

Key words: pension insurance, tripartite public-private pension system, reform, protection of rights, Croatia.

62. str. prazna